

Sygn. akt I ACa 894/12

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 27 marca 2013 r.

Sąd Apelacyjny w Szczecinie I Wydział Cywilny

w składzie następującym:

Przewodniczący:	SSA Edyta Buczkowska-Żuk
Sędziowie:	SSA Małgorzata Gawinek SSO del. Violetta Osińska (spr.)
Protokolant:	sekr. sądowy Justyna Kotlicka

po rozpoznaniu w dniu 21 marca 2013 r. na rozprawie w Szczecinie

sprawy z powództwa T. W.

przeciwko N. K., K. P. i A. K.

o zobowiązanie do złożenia oświadczenia woli

na skutek apelacji powódki

od wyroku Sądu Okręgowego w Gorzowie Wielkopolskim

z dnia 17 października 2012 r., sygn. akt I C 475/11

1. **oddala apelację;**

2. **przyznaje od Skarbu Państwa Sądowi Okręgowemu w Gorzowie Wielkopolskim na rzecz adwokata E. K. kwotę 3321 (trzech tysięcy trzystu dwudziestu jeden) złotych, w tym podatek VAT tytułem kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej powódce z urzędu w postępowaniu apelacyjnym.**

SSO del. V. Osińska SSA E. Buczkowska-Żuk SSA M. Gawinek

Sygn. akt: I ACa 894/12

UZASADNIENIE

Powódka T. W. wniosła o nakazanie pozwanym A. K., małoletniemu N. K. oraz K. P. (tj. spadkobiercom zmarłego S. K.) złożenia oświadczenia woli, którego treścią jest przeniesienie na rzecz powódki własności spółdzielczego własnościowego prawa do lokalu mieszkalnego położonego przy ulicy (...) w G., stanowiącego przedmiot umowy darowizny z dnia 30 marca 2010r. W uzasadnieniu powódka podała, iż od śmierci wnuka - S. K., jego żona - A. K. jest

do niej wrogo nastawiona, a już wcześniej wykorzystywała ją do opieki nad kilkuletnim synem. Powódka oświadczyła, iż darowała mieszkanie wnukowi i nie zgadza się, aby A. K. i synowie zmarłego wnuka mieli prawa do lokalu.

Pozwani A. K., małoletni N. K., K. P. wnieśli o oddalenie powództwa oraz zasądzenie od powódki na rzecz pozwanych kosztów procesu.

W uzasadnieniu pozwani wskazali, iż decyzja powódki o darowaniu mieszkania S. K. była przemyślana, gdyż już wcześniej w 2006r. powódka zdecydowała o powołaniu do całości spadku wnuka - S. J. wskazano, że zarówno S. K. jak i jego żona A. K. utrzymywali z powódką przyjazne, rodzinne relacje, powódka uczestniczyła w ich życiu, miała klucz do ich mieszkania.

Wyrokiem z dnia 17 października 2012r. , sygn. akt I C 475/11, Sąd Okręgowy w Gorzowie Wielkopolskim oddalił powództwo o zobowiązanie do złożenia oświadczenia woli w sprawie z powództwa T. W. przeciwko pozwany A. K., małoletniemu N. K. oraz K. P. (punkt I.), odstąpił od obciążania powódki kosztami zastępstwa procesowego (punkt II.) przyznał od Skarbu Państwa - Sądu Okręgowego w Gorzowie Wielkopolskim na rzecz adwokat E. K. kwotę 3600 złotych plus VAT tytułem kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej powódce z urzędu (punkt III.).

Powyższe orzeczenie Sąd Okręgowy wydał na podstawie następującego stanu faktycznego i prawnego:

Powódka T. W. w dniu 13 lipca 2006r. sporządziła testament w formie aktu notarialnego, w którym powołała do całości spadku wnuka - S. K.. W okresie od 28 maja 2009r. do 8 czerwca 2009r. powódka przebywała w szpitalu ze względu na zatrucie pokarmowe wywołane pałeczkami Salmonelli. W dniu 30 marca 2010r. powódka zawarła w formie aktu notarialnego umowę darowizny na rzecz wnuka S. K.. Przedmiotem darowizny było spółdzielcze własnościowe prawo do lokalu mieszkalnego znajdujące się w zasobach Spółdzielni Mieszkaniowej (...) w G., stanowiące mieszkanie numer (...) o powierzchni użytkowej 32,40 m², składające się z jednego pokoju, kuchni, przedpokoju, łazienki i wc, usytuowane na trzecim piętrze w budynku nr (...) przy ul. (...) w G. z prawem korzystania z piwnicy. W paragrafie 6 umowy wskazano, iż obdarowany oddaje darczyńcy w nieodpłatne i dożywotnie użytkowanie lokal mieszkalny będący przedmiotem umowy. Przed zawarciem umowy darowizny jak i po jej zawarciu relacje powódki z wnukiem S. K. i jego rodziną były poprawne. T. W. odwiedzała wnuka i jego rodzinę, była zadowolona z łączących ich kontaktów. Posiadała klucze do ich mieszkania. S. K. wraz z żoną dbali o powódkę interesowali się babcią. Z uwagi na to, iż S. K. często przebywał poza domem, T. W. częściej spędzała czas z A. K.. Powódka opiekowała się małoletnim prawnukiem N. K.. S. K. wraz z żoną przekazywali babci - powódce drobne prezenty i niewielkie kwoty pieniędzy. W okresie wakacyjnym powódka pojechała razem z pozwaną nad morze i w czasie pobytu z nimi i podjęcia przez pozwaną zatrudnienia pilnowała prawnuka. S. K. zmarł w dniu 27 października 2010r. w Szwajcarii. Po jego śmierci powódka wzięła od pozwanej A. K. umowę darowizny mieszkania, klucze do lokalu stanowiącego przedmiot darowizny. T. W. przestała utrzymywać kontakty z A. K.. Po tragicznej śmierci męża A. K. nie mogła liczyć na pomoc powódki. A. K., sama załatwiała formalności związane z transportem ciała męża do Polski, zorganizowaniem pogrzebu. W tym czasie pozwana mogła liczyć na pomoc znajomych i ojca. T. W. nie zaoferowała pomocy chociażby w opiece nad dzieckiem. Sąd Rejonowy w Gorzowie Wielkopolskim postanowieniem z dnia 27 października 2011r. stwierdził, że spadek po S. K. zmarłym 27 października 2010r. na podstawie ustawy nabyli: żona A. K., syn S. i A. - N. K. oraz syn S. i M. - K. P. po 1/3 części każde z nich z dobrodziejstwem inwentarza. Pozwana A. K. jest osobą bezrobotną, pobiera zasiłek dla samotnej matki oraz dodatek mieszkaniowy. Łącznie jej dochód wynosi około 1000 złotych miesięcznie. Na jej utrzymaniu pozostaje małoletni N. K. (4,5 roku), który nie uzyskuje renty po zmarłym ojcu. Pozwany K. P. - aktualnie ma 18 lat, nie utrzymywał kontaktu z powódką, gdyż ojciec nie przedstawił mu swojej rodziny. Powódka T. W. ma 78 lat, uzyskuje emeryturę w wysokości 900 zł miesięcznie wraz z zasiłkiem pielęgnacyjnym. Mieszka sama w mieszkaniu będącym przedmiotem darowizny na rzecz S. K., jest osobą samodzielną, sprawną. Choruje m.in. z powodu nadciśnienia tętniczego, nadczynności tarczycy, nadkwasoty, ma problemy z sercem. Obecnie korzysta z pomocy wnuczki L. mieszkającej na terenie Niemiec.

Sąd Okręgowy uznał, iż nie zaistniały przesłanki uzasadniające odwołanie darowizny w rozumieniu art. 898 § 1 k.c. Zaakcentował przy tym, iż rażąca niewdzięczność wymagana dla skutecznego odwołania darowizny to tylko takie zachowanie obdarowanego, które polega na działaniu lub zaniechaniu (nieczynieniu) skierowanym bezpośrednio lub nawet pośrednio przeciwko darczyńcy, które oceniając rzecz rozsądnie, musi być uznane za wysoce niewłaściwe i krzywdzące darczyńcę. Powołując stanowisko Sądu Najwyższego wyrażone m.in. w wyroku z 7 maja 2003 r. IV CKN 1 15/Ol, LEX nr 137593 wskazał, iż dotyczy to przede wszystkim popełnienia przestępstwa przeciwko życiu, zdrowiu lub czci albo przeciwko majątkowi darczyńcy oraz naruszenia przez obdarowanego spoczywających na nim obowiązków wynikających ze stosunków osobistych, w tym również rodzinnych, łączących go z darczyńcą oraz obowiązku wdzięczności. Rażąca niewdzięczność musi cechować znaczne nasilenie złej woli skierowanej na wyrządzenie darczyńcy krzywdy, szkody majątkowej. Czynami o rażącej niewdzięczności są: odmówienie pomocy w chorobie, odmowa pomocy osobom starszym, rozpowszechnianie uwłaczających informacji o darczyńcy, pobicia czy ciężkie znieważenia (B. Burian, *Odwołanie darowizny jako sankcja rażącej niewdzięczności*. Prace cywilistyczne, Acta UWr, Prace Cywilistyczne, pod red. E. Gniewka, Wrocław 1994, s. 13). Zachowanie, o którym wyżej mowa może być uznane za wyczerpujące znamiona rażącej niewdzięczności jeżeli będzie świadomym, rozmyślnym naruszeniem podstawowych obowiązków (wyrok SN z 22 marca 2001 r., V CKN 1599/00, Prok. i Pr. 2002, nr 5, s. 40). O rażącej niewdzięczności z reguły nie może być natomiast mowy, gdy obdarowany dopuszcza się wobec darczyńcy działań godzących w jego dobra, ale czyni to nieumyślnie (wyrok SN z 5 października 2000 r., II CKN 280/00, LEX nr 52563). Sąd pierwszej instancji powołując zeznania powódki stwierdził, iż już z twierdzeń powódki wynika wykluczenie możliwości przypisania S. K. rażącej niewdzięczności względem powódki, skoro to powódka stwierdziła, iż jej relacje z S. K. były przez cały czas dobre, wnuk dbał o nią, nigdy się na nim nie zawiodła, nie sprawił jej nigdy żadnej przykrości. W ocenie Sądu pierwszej instancji zaofiarowany w sprawie materiał dowodowy nie dał również podstaw do stwierdzenia, że spadkobiercy S. K. zachowywali się względem powódki w sposób uzasadniający przypisanie im rażącej niewdzięczności. Po pierwsze Sąd wskazał, iż z zeznań powódki złożonych na rozprawie wynika, iż jej relacje z A. K. do śmierci wnuka były prawidłowe, powódka odwiedzała dom A. i S. K. a ponieważ wnuk dużo pracował, czas spędzała przede wszystkim z A. K. i prawnikiem. Z zeznań świadków jednoznacznie wynika, że T. W. była mile widzianym gościem u rodziny K.. Prawnikiem zajmowała się jeszcze przed zawarciem w marcu 2010 r. umowy darowizny na rzecz wnuka S. K. co oznacza, że akceptowała prośby dotyczące opieki nad prawnikiem. Odrębnej ocenie Sąd pierwszej instancji poddał relacje łączące powódkę ze spadkobiercami S. K. po śmierci obdarowanego. Odnosząc się do zarzutu powódki, iż po śmierci S. K. pozwana A. K. była do powódki wrogo nastawiona, zaprzestała utrzymywania z nią kontaktów, zrezygnowała z odwiedzin Sąd przytoczył szczególne okoliczności dotyczące sytuacji życiowej zarówno powódki, jak i pozwanej A. K.. Wskazał, iż po śmierci męża została sama, z małym dzieckiem, bez pracy. Z uwagi na to, iż S. K. zginął w Szwajcarii, pozwana musiała zająć się wszelkimi formalnościami związanymi z transportem zwłok do Polski, pochówkiem, nadto musiała zaopiekować się małym dzieckiem, które nagle pozostało bez ojca. Sąd pierwszej instancji powołując poglądy komentatorów uznał, iż obowiązek wdzięczności jaki ciąży na obdarowanym nie rozciąga się na osoby jemu bliskie, czego nie zmienia nawet okoliczność, że korzystają one z przedmiotu darowizny (komentarz do art. 898 k.c., Z. Gawlik, 2010 Lex Omega). Powołał przy tym stanowisko Sądu Najwyższego wyrażone wyroku z 7 listopada 2002r. II CKN 1395/00, iż darczyńca lub jego spadkobierca nie może odwołać darowizny po śmierci obdarowanego, nawet jeżeli termin określony w art. 899 § 3 k.c. jeszcze nie upłynął. Paragraf 2 powyższego artykułu stanowi, że przyczyną odwołania darowizny może być rażąca niewdzięczność obdarowanego, a nie jego spadkobierców. Sąd pierwszej instancji ustalenia co do braku podstaw odwołania darowizny poczynił na podstawie przedstawionych przez strony dokumentów, których nie kwestionowała żadna ze stron, jak również na podstawie zeznań T. W. , A. K. oraz świadków E. O., E. P., W. W., M. P.. Sąd nie dał wiary zeznaniom powódki w zakresie twierdzenia, iż to pozwana A. K. po śmierci męża odwróciła się od powódki albowiem T. W. nie udowodniła powyższej okoliczności. Jako podstawę odmowy wiarygodności zeznań świadków W. S., H. J. (1) Sąd Okręgowy wskazał, iż osoby te nigdy nie były bezpośrednimi świadkami zdarzeń między stronami a informacje na temat stron posiadają wyłącznie z przekazu powódki. Sąd marginalnie wskazał, iż z zeznań świadka zawnioskowanego przez powódkę - W. S. wynika „że S. K. miał dobre relacje z powódką, nadto że to powódka po śmierci wnuka nie chciała utrzymywać kontaktu z A. K.”. Zauważył również, iż przy badaniu przesłanek uzasadniających odwołanie darowizny, jeżeli brak jest rażącej niewdzięczności obdarowanego, Sąd nie uwzględnia okoliczności, że darczyńca zmienił zdanie w zakresie osoby, którą

chciałby obdarować. Jako podstawę prawną orzeczenia o kosztach procesu Sąd Okręgowy wskazał art. 102 k.p.c. akcentując okoliczność, iż powódka jest osobą niemającą.

O kosztach nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej powódce z urzędu przez adwokata E. K. Sąd Okręgowy orzekł na podstawie § 6 punkt 6 i § 19 Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 roku w sprawie opłat za czynności adwokackie oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu (Dz.U.02. 163.1348).

Z orzeczeniem tym nie zgodziła powódka, która zaskarżając wyrok w całości zaskarżanemu wyrokowi zarzuciła obrazę przepisów:

- prawa materialnego, tj. art. 898 k.c. poprzez jego błędną wykładnię i niezastosowanie wyrażające się w przyjęciu, iż po stronie zarówno obdarowanego S. K., jak i jego następców prawnych nie doszło do rażącej niewdzięczności uzasadniającej odwołanie darowizny, podczas gdy prawidłowa analiza stanu faktycznego i prawnego sprawy prowadzi do wniosków odmiennych,

- prawa procesowego, tj. art. 233 k.p.c. poprzez przekroczenie granic swobodnej oceny dowodów wyrażającej się w przyjęciu, iż umowa darowizny zawarta pomiędzy powódką a poprzednikiem prawnym pozwanych nie przewidywała obowiązku zajmowania się powódką, podczas gdy prawidłowa analiza zebranego w sprawie materiału dowodowego, w szczególności zeznania świadka H. J. (2) oraz samej powódki prowadzi do ustalenia, iż obdarowany S. K. zobowiązał się w formie ustnej względem powódki, iż w zamian za darowiznę będzie opiekował się powódką w chorobie i starości, co było warunkiem stawianym przez powódkę w dacie dokonywania darowizny, pomimo braku zapisów umownych, S. K. opiekował się powódką i wspierał ją, podczas gdy z zeznań powódki i świadka H. J. (2) wynikają wnioski odmienne.

Wskazując na powyższe zarzuty wniosła o zmianę wyroku i orzeczenie co do istoty sprawy poprzez uwzględnienie powództwa w całości, zasądzenie od pozwanych na rzecz powódki kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych za obie instancje. Ewentualnie wniosła o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Okręgowemu w Gorzowie Wielkopolskim. Z ostrożności procesowej, w razie oddalenia apelacji, pełnomocnik powódki wniosła o przyznanie kosztów pomocy prawnej świadczonej z urzędu w postępowaniu apelacyjnym.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Apelacja strony powodowej jako niezasadna podlegała oddaleniu. Wbrew zarzutom apelacji, brak jest w ocenie Sądu Apelacyjnego podstaw do uznania, że Sąd pierwszej instancji ocenił zebrany w sprawie materiał dowodowy z naruszeniem art. 233 § 1 k.p.c. i przekroczył zasadę swobodnej oceny dowodów, czy też dokonał istotnych ustaleń faktycznych w sposób sprzeczny z zebraniem w sprawie materiałem dowodowym. Stwierdza Sąd odwoławczy, że dokonana przez Sąd pierwszej instancji ocena materiału dowodowego mieści się w granicach wyznaczonych treścią art. 233 § 1 k.p.c., sąd ten wszechstronnie ocenił cały materiał dowodowy, zgromadzony przez strony postępowania, zgodnie z zasadami kontradiktoryjności wyrażonymi w art.6 k.c. i art. 232 k.p.c. i wysunął z niego logiczne wnioski, a swoje stanowisko przekonywująco uzasadnił. Analiza poszczególnych dowodów przeprowadzona w pisemnym uzasadnieniu zaskarżonego orzeczenia jest pełna, zgodna z zasadami logiki i doświadczenia życiowego.

W pierwszym rzędzie należy podkreślić, iż kognicja Sądu w niniejszej sprawie prawidłowo dotyczyła badania skuteczności odwołania darowizny poprzez niewadliwe ustalenie, iż nie zaszły okoliczności wskazane przez darczyńcę w oświadczeniu o odwołaniu darowizny w rozumieniu art. 900 k.c. w zw. z art. 898 § 1 k.c. Szerszy aspekt czasowy badania zachowań strony pozwanej oraz powódki pozwolił Sądowi w sposób wyczerpujący odtworzyć przyczyny powołania w 2006r. przez powódkę do dziedziczenia wyłącznie S. K. (z grona trzech jej wnuków, będących dziećmi jej córki, nad którymi sprawowała bezpośrednią opiekę), a następnie dokonania w marcu 2010r. rozporządzenia na jego rzecz w wyniku darowizny mieszkania, szczegółowo opisanego w pozwie. Twierdzenia zawarte w pisemnym uzasadnieniu apelacji odnośnie zaistnienia przesłanek do odwołania darowizny opisanych w art. 897 k.c. dotyczące niedostatku darczyńcy nie zostały wskazane przez darczyńcę w pisemnym oświadczeniu o odwołaniu darowizny

(pozew) i już z tego powodu nie mogą z uwagi na zasadę związania sądu żądaniem pozwu, wyrażoną w art. 321 k.p.c., być przedmiotem badania.

Odnosząc się do zarzutu wadliwego ustalenia, iż nie doszło po stronie S. K. i jego następców prawnych do rażącej niewdzięczności uzasadniającej odwołanie darowizny, to po pierwsze wskazać należy, iż w treści umowy darowizny wskazane jest prawo dożywotniego korzystania przez powódkę z mieszkania stanowiącego przedmiot darowizny, nie wynika zaś z niej inne zobowiązanie po stronie obdarowanego. Z kolei zaoferowane w sprawie dowody ustne w żadnej mierze nie pozwalają na stwierdzenie zaistnienia rażącej niewdzięczności w rozumieniu art. 898 § 1 k.c. wobec braku świadomego i w nieprzyjaznym zamiarze skierowanego przeciwko darczyńcy zachowania czy też zaniechania. Jak to już wyjaśnił Sąd Najwyższy m.in. w wyroku z dnia 15 lutego 2012r. VCSK 179/11, znamion rażącej niewdzięczności nie wyczerpują czyny nieumyślne obdarowanego, a nawet drobne czyny umyślne niewykraczające poza zwykłe konflikty życiowe, rodzinne, jak też wywołane zachowaniem się darczyńcy. Jak to niewadliwie ustalił Sąd pierwszej instancji na podstawie dowodów z zeznań świadków mających bezpośrednią wiedzę o relacjach stron, brak jest podstaw do przypisania pozwanej A. K. wrogiego nastawienia do powódki. Ocena ta poprzedzona została wnikliwą analizą podstaw rażącej niewdzięczności wynikającą z orzecznictwa Sądu Najwyższego oraz poglądów doktryny. Zgodnie z wymogami reguł logiki i zasad doświadczenia życiowego Sąd pierwszej instancji uwzględnił szczególną sytuacją życiową pozwanej A. K. z uwagi na okoliczności śmierci jej męża, pozostawanie na jej wyłącznym utrzymaniu małoletniego dziecka. Za uprawnione uznać należało przyznanie waloru wiarygodności zeznaniom bezpośrednich świadków w sprawie i konsekwentnie odmowa wiarygodności zeznaniom świadka H. J. (3) wobec stwierdzenia, iż posiada wiedzę na temat stron wyłącznie z przekazu powódki. Już to czyni zarzut apelacji dotyczący naruszenia prawa procesowego, tj. art. 233 k.p.c. bezzasadnym. Oczywistym jest, iż umowa darowizny wytwarza stosunek etyczny między darczyńcą i obdarowanym i rodzi po stronie tego ostatniego moralny obowiązek wdzięczności. Dopiero pogwałcenie tego obowiązku przez dopuszczenie się ciężkich uchybień opatrzone jest przewidzianą w art. 898 § 1 k.c. sankcją w postaci prawa odwołania darowizny, które jest wyjątkiem od zasady trwałości umów, jest obwarowane spełnieniem kwalifikowanej przesłanki w postaci rażącej niewdzięczności obdarowanego wobec darczyńcy. Jak to prawidłowo Sąd pierwszej instancji przywołał w pisemnym uzasadnieniu zaskarżonego wyroku, zgodnie z wyrokiem Sądu Najwyższego z dnia 7 listopada 2001r. , II CKN 1395/00, darczyńca lub jego spadkobierca nie może jednak odwołać darowizny po śmierci obdarowanego, nawet jeżeli termin określony w art. 899 § 3 k.c. jeszcze nie upłynął. Przyczyną odwołania może być rażąca niewdzięczność obdarowanego, a nie jego spadkobierców.

Konkludując przedstawione wyżej rozważania stwierdzić należy, iż zaskarżony wyrok odpowiada prawu, wobec czego należało rozstrzygnąć na podstawie art. 385 k.p.c. jak w punkcie 1. sentencji wyroku.

O kosztach nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej powódce z urzędu przez adwokat E. K. w postępowaniu apelacyjnym orzeczono w punkcie 2. sentencji wyroku na podstawie § 6 punkt 6 i § 13.1 pkt 2 Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 roku w sprawie opłat za czynności adwokackie oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu (Dz.U.02. 163.1348).

SSO del.V.Osińska SSA E.Buczowska - Żuk SSA M.Gawinek